כיתה ז' | גמרא | שיעור 2 מתוך 3 | 45 דק' | בבא קמא, בבא מציעא וברכות ארמית

ארמית בסיסית: 30 מילים שפותחות את הדף

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יכירו כ-30 מילים ארמיות שכיחות בגמרא, כל אחת בתוך משפט אמיתי מהדף.
- התלמידים יזהו תבניות דקדוק פשוטות: הֲוָה אָמֵינָא (הייתי אומר), מַהוּ דְתֵימָא (היית יכול לומר), קָא מַשְׁמַע לַן (משמיע לנו).
- התלמידים יתרגמו משפט ארמי קצר לעברית בעזרת מילון כיתתי.
- התלמידים יבנו "מילון אישי" שילווה אותם בכל היחידות.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

איך קוראים דף גמרא לבד: מה אומרות המילים הארמיות, ואיך מזהים את השלבים של הסוגיה?

בשיעור השני: איך הופכים את הארמית משפה זרה לשפה מוכרת?

🧪 פתיחה: מילים שאנחנו כבר מכירים

מציגים מילים ארמיות שנכנסו לעברית: "אבא", "סבא", "בדיעבד", "אדרבה", "תיקו", "אגב". שואלים: מי ידע שהן ארמית? מה עוד אתם מכירים? (5 דקות)

📖 הסבר למורה

רוב הגמרא כתובה בארמית בבלית. התלמידים לא צריכים ללמוד את השפה כולה כדי להתחיל: מספר קטן של מילים חוזרות שוב ושוב, ומי שמכיר אותן קורא חלק גדול מהדף. השיטה בשיעור: כל מילה נלמדת בתוך משפט שהתלמידים כבר פגשו (או יפגשו) ביחידות שבאתר.

כדאי להראות כמה תבניות: "קא" לפני פועל מסמן הווה ("קָתָנֵי" = שונה); "ד-" בתחילת מילה היא "ש-" ("דְּתַנְיָא" = שנוי); "ל-" לפני פועל בעתיד מסמנת ציווי או משאלה ("לִיתְנֵי" = שישנה). שלוש תבניות של מחשבה חוזרות כל הזמן: "הוה אמינא" (הייתי חושב), "מהו דתימא" (היית יכול לחשוב) ו"קא משמע לן" (המשנה משמיעה לנו שלא כך).

המילון בדף העבודה מחולק לפי תפקיד: מילות שאלה, מילות קישור, פעלים, ושמות עצם. ההגדרות הן בניסוח האתר, כתרגום פשוט ולא כמילון מדעי.

היחידה מתאימה לפתיחת שנה בכיתה ז' (ולחזרה בח'), ומפתחת את מיומנויות הלימוד שמופיעות במסמך ההישגים בהוראת גמרא של חמ"ד: זיהוי מונחים, תרגום ארמית בסיסית ומיפוי מהלך הסוגיה. כל הדוגמאות לקוחות מהסוגיות שבאתר (פרק המניח, שנים אוחזין, ברכות הנהנין), כך שאפשר ללמד את

היחידה לפני היחידות האלה או לצידן. בבתי ספר ממלכתיים היחידה מתאימה כמבוא לכל לימוד של טקסט תלמודי.

📜 המקור (הגמרא מתוך ספריא, מהדורת ווילִיאם דוידסון המנוקדת; רש"י מתוך ספריא, דפוס וילנא)

ליד כל קטע: 🗣️ **תרגום והסבר** בניסוח האתר. התרגום וההסבר אינם חלק מהגמרא, ונועדו לעזור בקריאה.

משפט 1 (בבא קמא כז ע"ב)

וּבָא אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ – פָּטוּר. אַמַּאי פָּטוּר? אִיבְּעִי לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי וּמֵיזַל!

🗣️ **תרגום והסבר:** "אַמַּאי" = למה. "אִיבְּעִי לֵיהּ" = היה צריך לו. "לְעַיּוֹנֵי וּמֵיזַל" = להסתכל וללכת.

משפט 2 (בבא קמא כז ע"א)

אָמַר רַב פָּפָּא: הַיְינוּ כַּד – הַיְינוּ חָבִית. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמִקָּח וּמִמְכָּר.

🗣️ **תרגום והסבר:** "הַיְינוּ" = זה (אותו דבר). "לְמַאי" = למה, לאיזה עניין. "נָפְקָא מִינַּהּ" = יוצא מזה (הבדל מעשי).

משפט 3 (בבא קמא כז ע"א)

לָא צְרִיכָא, דְּרוּבָּא קָרוּ לַהּ לְכַדָּא "כַּדָּא" וּלְחָבִיתָא "חָבִיתָא", וְאִיכָּא נָמֵי דְּקָרוּ לְחָבִיתָא "כַּדָּא" וּלְכַדָּא "חָבִיתָא"; מַהוּ דְּתֵימָא: זִיל בָּתַר רוּבָּא,

🗣️ **תרגום והסבר:** "לָא צְרִיכָא" = לא צריך (את הדין) אלא ל... "רוּבָּא" = הרוב. "אִיכָּא" = יש. "נָמֵי" = גם. "מַהוּ דְּתֵימָא" = היית יכול לומר. "זִיל בָּתַר" = לך אחרי.

משפט 4 (בבא קמא כז ע"ב)

קָא מַשְׁמַע לַן דְּאֵין הוֹלְכִין בְּמָמוֹן אַחַר הָרוֹב.

🗣️ **תרגום והסבר:** "קָא מַשְׁמַע לַן" = (המשנה) משמיעה לנו.

משפט 5 (בבא מציעא ב ע"א)

וְלִיתְנֵי "אֲנִי מְצָאתִיהָ", וַאֲנָא יָדַעְנָא דְּכוּלָּהּ שֶׁלִּי! אִי תְּנָא "אֲנִי מְצָאתִיהָ", הֲוָה אָמֵינָא: מַאי "מְצָאתִיהָ" – רְאִיתִיהָ. אַף עַל גַּב דְּלָא אֲתַאי לִידֵיהּ – בִּרְאִיָּה בְּעָלְמָא קָנֵי, תְּנָא: "כּוּלָּהּ שֶׁלִּי" – דִּבְרְאִיָּה לָא קָנֵי.

🗣️ **תרגום והסבר:** "וְלִיתְנֵי" = ושישנה. "וַאֲנָא יָדַעְנָא" = ואני אדע. "אִי" = אם. "הֲוָה אָמֵינָא" = הייתי אומר. "מַאי" = מה. "אַף עַל גַּב דְּלָא אֲתַאי לִידֵיהּ" = אף על פי שלא באה לידו. "בְּעָלְמָא" = בלבד. "קָנֵי"

= קונה. "לָא" = לא.

משפט 6 (בבא קמא כז ע"ב)

הֵיכָא דְּאִיכָּא פְּסִידָא – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, דְּעָבֵיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ. כִּי פְּלִיגִי – הֵיכָא דְּלֵיכָּא פְּסִידָא; רַב יְהוּדָה אָמַר: לָא עָבֵיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ, דְּכֵיוָן דְּלֵיכָּא פְּסִידָא – לֵיזִיל קַמֵּיהּ דַּיָּינָא. רַב נַחְמָן אָמַר: עָבֵיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ, דְּכֵיוָן דִּבְדִין עָבֵיד – לָא טָרַח.

🗣️ **תרגום והסבר:** "הֵיכָא" = איפה, במקרה ש... "כּוּלֵּי עָלְמָא" = כולם. "לָא פְּלִיגִי" = לא חולקים. "כִּי" = כאשר. "לֵיכָּא" = אין. "לֵיזִיל קַמֵּיהּ" = שילך לפני. "עָבֵיד" = עושה. "טָרַח" = טורח.

משפט 7 (ברכות לה ע"ב)

וּמִי סָעֵיד כְּלָל?! וְהָכְתִיב: "וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד וְגוֹ'" – נַהֲמָא הוּא דְּסָעֵיד חַמְרָא לָא סָעֵיד! אֶלָּא, חַמְרָא אִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי: סָעֵיד וּמְשַׂמַּח. נַהֲמָא מִסְעָד סָעֵיד, שַׁמּוֹחֵי לָא מְשַׂמַּח.

🗣️ **תרגום והסבר:** "וּמִי" = והאם. "כְּלָל" = בכלל. "וְהָכְתִיב" = והרי כתוב. "נַהֲמָא" = לחם. "חַמְרָא" = יין. "אִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי" = יש בו שתיים.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בגמרא במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהגמרא.

📜 **כתוב:** הֲוָה אָמֵינָא

💭 **מפרשים:** "הוה אמינא" בלשון הלומדים היום הוא גם שם עצם: "ההוה אמינא" היא המחשבה הראשונה שהגמרא דוחה. זה שימוש מאוחר, לא לשון הגמרא עצמה.

📜 **כתוב:** מַהוּ דְּתֵימָא ... קָא מַשְׁמַע לַן

💭 **מפרשים:** הצמד "מהו דתימא... קא משמע לן" מסביר למה צריך את הדין: בלי המשנה היינו טועים. זו קריאה של מבנה הסוגיה, והיא חוזרת בגמרא פעמים רבות.

📜 **כתוב:** אִיבְּעִי לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי וּמֵיזַל

💭 **מפרשים:** "איבעי ליה" יכול להיות "היה צריך לו" (כמו כאן), ובמקומות אחרים "איבעיא להו" פירושו "נשאלה להם שאלה". אותו שורש, תפקיד אחר.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: דף מקורות עם 7 משפטים, מילון כיתתי, כרטיסיות לזיכרון, דף עבודה

1. פתיחה: מילים ארמיות שאנחנו כבר מכירים (5 דקות)
2. תבניות: קא, ד-, ל- (הסבר קצר) (6 דקות)
3. תחנות: 7 משפטים, בזוגות, כל זוג מתרגם 2-3 משפטים (14 דקות)
4. שיתוף ובניית מילון כיתתי על הלוח (8 דקות)
5. משחק כרטיסיות: ארמית-עברית (6 דקות)
6. כרטיס יציאה (6 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה פירוש "אמאי"? "איכא"? "ליכא"?
2. מה פירוש "הוה אמינא" ו"קא משמע לן"?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה לדעתכם הגמרא כתובה בארמית ולא בעברית?
2. מה מלמדת התבנית "מהו דתימא... קא משמע לן" על הדרך שבה הגמרא חושבת?

הערכה (מה דעתי?)

1. איזו מילה ארמית הייתם רוצים להכניס לעברית של היום? למה?

🏁 סיכום השיעור

כל תלמיד כותב במילון האישי שלו חמש מילים חדשות, כל אחת עם משפט מהדף.

🎟️ כרטיס יציאה (3 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. תרגמו: "אמאי פטור? איבעי ליה לעיוני ומיזל!" _____
2. מה פירוש "קא משמע לן"? _____

טיפ: פתחו את השיעור הבא בשתיים-שלוש מהתשובות.

💡 הערות למורה

המילון האישי (מחברת קטנה או דף מקופל) הוא הכלי החשוב ביותר בשנה הראשונה. בקשו מהתלמידים להוסיף אליו מילים בכל יחידה. לא צריך לשנן הכל בשיעור אחד. למתקשים: דף עם תמיכה, ובו מחסן

מילים ושאלות בחירה.

📝 בדף העבודה

מילון של 30 מילים לפי תפקיד, תרגום משפטים מהדף, שלוש תבניות ו★ שאלת אתגר. מחוון מלא בעמוד השני.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, שאלות בחירה, פחות שאלות, ומחוון משלה), ודף סיכום של עמוד אחד לתלמידים, להדבקה במחברת או לחזרה לפני מבחן.

מקורות

- גמרא, בבא קמא דף כז ע"ב (ספריא)
- גמרא, בבא קמא דף כז ע"א (ספריא)
- גמרא, בבא מציעא דף ב ע"א (ספריא)
- גמרא, ברכות דף לה ע"ב (ספריא)

מחוון: ארמית בסיסית

1. **חלק א:** אמאי: למה; מאי: מה; היכא: איפה (במקרה ש...); איכא / ליכא: יש / אין; נמי: גם; היינו: זה (אותו דבר); כולי עלמא: כולם; לא פליגי: לא חולקים; נהמא / חמרא: לחם / יין; ליתני: שישנה.
2. **חלק ב:** (1) למה (הוא) פטור? היה צריך להסתכל וללכת!
3. (2) במקום שיש הפסד, כולם לא חולקים (כולם מסכימים).
4. **חלק ג:** (3) הייתי אומר; היית יכול לומר; (המשנה) משמיעה לנו. (4) תשובה פתוחה.
5. ★ **אתגר:** תשובה פתוחה; לבדוק שהתרגום מתאים למילים.